

IZ ZGODOVINE OSNOVNE ŠOLE V POLJANAH

V »Loških razgledih« je izšlo doslej že precej prispevkov, ki so obravnavali šolstvo na loškem ozemlju. Posebno temeljito sta bili obdelani dve področji: šolstvo v Škofji Loki in šolstvo na Škofjeloškem v času NOB. Prva številka »Loških razgledov« iz leta 1954 je prinesla zanimiv članek Branka Berčiča »Rod, dom in prvo šolanje pisatelja Ivana Tavčarja«,¹ v katerem se avtor dotika tudi zgodovine osnovne šole v Poljanah. Podatek, ki ga navaja avtor, da je šolska zlata knjiga edini ohranjeni dokument o preteklosti trivialke v Poljanah, me je spodbudil, da še sam prikažem nekatere značilne razvojne črte te šole.

Pri tem naj opozorim na ne dovolj znano dejstvo, ki je posebno pomembno za tiste šole, kjer se niso ohranile šolske kronike. Oddelek za prosveto banske uprave Dravske banovine se je leta 1938 obrnil na vse osnovne šole v takratnih slovenskih mejah s posebnim vprašalnikom, v katerem so bila za razvoj šol značilna vprašanja. Šolski upravitelji so odgovorili nanje, seveda različno obsežno in izčrpno. Nekateri odgovori so zelo kratki in »odrezavi«, nekateri pa so kar razprave iz šolske zgodovine. Podatke za te odgovore so šolski upravitelji v pretežni meri jemali iz šolskih kronik, od katerih jih je bilo kasneje veliko uničenih med NOB. Tako nam ti odgovori, ki jih danes hrani slovenski šolski muzej v posebnih mapah, pomenijo dragocene izvlečke mnogih sicer uničenih kronik. Tak je primer tudi z osnovno šolo v Poljanah.

Seveda ti podatki nikakor niso dokončni in jih je mogoče z nadaljnjim proučevanjem arhivskega gradiva dopolniti in popraviti. O tem lepo priča že začetek orisa razvoja poljanske osnovne šole, saj postavlja nastanek tamkajšnje trivialne šole v čas od 1780 do 1790. Dr. Vlado Schmidt je s proučevanjem arhivskega gradiva ugotovil, da je šola obstajala že leta 1781.²

Do leta 1880 ni v šolski mapi za poljansko šolo zabeleženih kaj prida podatkov. Ker ni imela lastnega poslopja, je bil pouk v najetih prostorih (pri Županu in pri Primožu). V šolskem letu 1866-67 so po prizadevanju župnika Globočnika in župana Čadeža uredili šolsko sobo v mežnariji, kjer je ostalo prazno kaplanovo stanovanje. Tu je stanoval tudi učitelj, ki je bil po takratni navadi hkrati tudi cerkovnik. Ohranjena so imena nekaterih izmed prvih učiteljev na poljanski šoli. To so bili Janez N o t a r , njegov sin Valentin, ki je bil tudi organist, Janez M a r e n č i č , Janez D e m š a r , ki je bil tudi župnikov pisar, Matija P o t o č n i k , za jetiko umrli France J e n i č , neki M a r g r e i t e r , ki je bil nato šolski sluga v Ljubljani ter nazadnje učitelj v Postojni, France D o l e n c , Matej J u r e t i č , France B r e z n i k (2. 12. 1814—21. 1. 1904), o katerem navaja precej podatkov Berčič v že omenjeni razpravi, poljanski župnik Jernej R a m o v e š ter Anton C i r m a n , ki je začel pisati šolsko kroniko.³

O tem, kakšno je bilo življenje v prvih letih poljanske trivialke, lepo priča trnova pot tamkajšnjega učitelja iz leta 1778, ki jo opisuje Schmidt v svoji

Kupčeva hiša v Poljanah, v kateri so začeli s poukom v šolskem letu 1880/81 (slikano leta 1938, dokument, zbirka SSM)

»knjigi«. ⁴ Okrožni urad za Gorenjsko je namreč ukazal poljanskemu župniku Urbanu Mahoriču, naj odstopi cerkveniške dohodke in stanovanje neimenovanemu novemu učitelju, ki ima pedagoški izpit in namestitveni dekret ter odpove službo dotedanjemu cerkovníku. Župnik ukaza ni izpolnil, pač pa je začel agitirati proti šoli, ki se je mogla začeti šele, ko je deželno glavarstvo na učiteljevo pritožbo odredilo zaporo župnikovih službenih prejemkov. Ko so to zaporo razveljavili, je začel župnik ponovno pritiskati na ljudi, naj ne pošiljajo otrok v šolo, od učitelja pa je izsilil, da je moral najeti hlapca in ga brezplačno odstopiti župniku, kot je to delal tudi prejšnji cerkovník. Učitelj se je ponovno pritožil, kako pa se je zadeva končala, iz omenjenega vira ni mogoče ugotoviti.

Za učitelje so nekoliko lepši časi nastopili po sprejetju novega šolskega zakona iz leta 1869, ki jim je dal boljše dohodke, izobrazbo in zlasti večji družbeni ugled. Njihovo plačevanje so prevzele dežele, medtem ko so stroške za šolska poslopja krile občine. ⁵ Tako je poljanski občinski odbor 6. 5. 1880 sklenil, da bo namesto mežnarije za šolo kupil drugo šolsko stavbo, in sicer Kupčevo hišo. V šolskem letu 1880/1881 so v njej začeli s poukom. Pri hiši je bil tudi vrt, kjer so poučevali sadjarstvo.

Na pobudo predsednika krajevnega šolskega sveta župnika Jerneja Ramovša in župana Janeza Čadeža so takratno enorazrednico v šolskem letu 1882/83 razširili v dvorazrednico s 4 oddelki, tako da so pripravili drugo šolsko sobo. Julija leta 1883 so nakupili prve knjige za šolsko knjižnico. Šolski vodja poljanske šole je bil od leta 1879 do januarja 1899 že omenjeni Anton Cirman. Septembra istega leta je prevzel vodstvo šole nadučitelj Ivan Pipan, vmes pa

je šolo vodila Evgenija Padar. Pipan je služboval do septembra 1902, naslednji nadučitelj Lovrenc Perko pa je nastopil službo oktobra 1903 po »medvladju« že omenjene Padarjeve, Olge Šivic in Ivane Kordik. Perko je v Poljanah služboval do konca Avstro-Ogrske, nato pa še tudi v stari Jugoslaviji do leta 1925.

Na šoli so v avstrijskem obdobju službovali še: Anton Rozman (1882 do 1883), Fran Luznar (1883—1885), Mihael Debeljak (1886—1888), Miroslav Kramar (1888—1889), Janez Čebašek, ki je bil sicer tamkajšnji kaplan (3 mesece je leta 1889 vodil nižji oddelek I. razreda), Elvira Sittig (1889—1890), Jožefina Schmidt (1890—1892), upokojeni učitelj Janez Dolinar (3 mesece v letu 1893), Feliks Vrhovec (1893—1894), Leopoldina Franz (1894—1895), Justina Lavrič (1895—1897), Mihael Salberger (1897—1898), Evgenija Padar (1898—1908), kaplan Valentin Oblak v letu 1899, Olga Šivic (mesec in pol leta 1902), Ivana Kordik (1902—1903); umrlo Padarjevo je v letu 1908 nadomeščala Marija Pogačnik.⁶

Kot vidimo, so se na šoli v Poljanah učitelji nenavadno hitro menjavali, nadomeščali pa so jih občasno celo kaplani. To pouku gotovo ni koristilo, razen tega pa so ga ovirale še pogoste epidemije bolezni, ki so jih vestno beležili v šolski kroniki. Tako so v šolskem letu 1879/80 razsajale črne koze, do leta 1918 pa so še osemkrat prekinili pouk zaradi ošpic, škrlatinke, difterije, griže, mumpsa in španske bolezni. V šolskem letu 1880/81 je bil pouk tako le od 10. 1. do 3. 3. 1881. V letu 1882 so šolarje prvič cepili proti kozam. Šolski obisk je bil zelo slab, ob nadzorovanju šole leta 1882 je bilo prisotnih le 19 otrok, čeprav jih je bilo npr. v šolskem letu 1899/1900 kar 456 šoloobveznih, od katerih pa zaradi oddaljenosti od šole skoraj 200 brez pouka. Povejmo tudi, da je bil takratni šolski okoliš zelo velik in je obsegal tudi dele sosednjih občin.

Krajevni šolski svet za poljansko šolo ni imel posebno odprtih rok. Tako poroča kronika, da je v šolskem letu 1894/95 pouk pozimi zelo trpel zaradi pokvarjene peči, za kar pa se »finanser« (krajevni šolski svet) ni kaj prida zmenil.

Še huje se je upiral gradnji nujno potrebnega novega šolskega poslopja, saj je bilo v obeh učilnicah veliko preveč otrok. Vrstili so se »komisionelni ogledi« in obravnave, vendar pa so se zastopniki v poljansko šolo všolanih občin branili odvezati mošnje. Leta 1899 si je takratno šolsko poslopje ogledala komisija, v kateri so bili kranjski okrajni glavar dr. Gstettenhofer, inženir Murko, šolski nadzornik Žumer in zdravnik dr. Šavnik. Komisija je ugotovila, da je staro šolsko poslopje neprimerno za pouk, in določila, naj sezidajo novo šolo na župnijskem travniku ob cesti proti Škofji Loki. Ker dolgotrajno sestankovanje ni izum našega časa, se je zvrstilo kar precej »komisionalnih obravnav«, preden so se lotili gradnje. Zanj so si zlasti prizadevali župan Alojz Grošelj, župnik Ramoveš, ki je pomagal pri nakupu prostora za novo šolo, okrajna glavarja Gstettenhofer in Alfonz Pirc, šolski nadzornik Žumer in poljanski nadučitelj Perko. Leta 1900 so brezuspešno sklenili, naj zidajo s sposojenim denarjem v lastni režiji ali naj oddajo zidavo najugodnejšemu ponudniku na dražbi ter začno zidati leta 1901. Nova obravnava je bila spet leta 1902, zastopniki občine pa so se uprli zidavi, češ da je predraga. Na ponovni pritisk višjih oblasti so leta 1905 spet razpravljali o gradnji novega šolskega poslopja. Zastopniki občine so jo hoteli preložiti za osem let, čemur se je Perko odločno upiral.

Solsko poslopje v Poljanah, zgrajeno leta 1908 (dokument, zbirka SSM)

Končno so 20. 12. 1906 z javno »zmanjševalno dražbo« (izbiranjem najcenejšega izvajalca del) začeli graditi šolo. Določeni rok gradnje je bil dve leti in res je bila 20. 10. 1908 »kolavdacija« (danes bi temu rekli »prevzem«) novega šolskega poslopja. Pouk se je v njem začel že 31. oktobra 1908, blagoslovili pa so ga z nekoliko zamude 15. novembra.

Preden se posvetimo pregledu pouka na novi šoli, si oglejmo še nekatere posebne oblike šol, povezane s poljansko šolo. Že v šolskem letu 1893/94 je obstajala ponavljalna šola, s katero so takrat formalno zadovoljili osemletni šolski obveznosti. Tisti šolarji, ki niso obiskovali pouka vseh osem let, so mogli po končanih šestih razredih obiskovati ponavljalno šolo enkrat ali dvakrat na teden in to pretežno v zimskih mesecih. Tako so otroke manj odtegovali delu na polju. V Poljanah je bila ponavljalna šola enkrat tedensko v četrtnih, posebej za dečke in za deklice. Pouk je bil od novembra do marca. Razen tega je šolski upravitelj po eno uro na teden poučeval teoretično in praktično sadjarstvo. Ta pouk je bil za bodoče kmečke gospodarje zelo pomemben in veliko učiteljev je prav s tem svojim delovanjem veliko prispevalo k napredku našega sadjarstva.⁷

Da bi razbremenili tiste otroke, ki so imeli daleč do šole, in zmanjšal število šolarjev, ki so bili brez pouka, so začeli 15. junija 1905 razpravljati o gradnji šolskega poslopja na Malenskem Vrhju. Ustanovili so ekskurendno (danes bi rekli podružnično šolo), kot jo je predvideval šolski zakon iz leta 1869. S poukom je začela 1. oktobra istega leta, na njej pa je dvakrat na teden poučeval Lovro P e r k o vse do leta 1911. Solo so ustanovili na pobudo župnika Ramovša. V letu 1911 so namesto ekskurendne ustanovili redno enorazredno osnovno šolo, ki je imela tako kot prejšnja svoje prostore v hiši posestnika Janeza Gantarja. V tem letu so za provizorično učiteljico in voditeljico na tej šoli imenovali

Terezijo Rant, naslednje leto pa je postala stalna učiteljica. Učiteljica Rantova, poročena Demšar, je učila še ves čas stare Jugoslavije; po prekinitvi med okupacijo pa jo spet zasledimo kot šolsko upraviteljico v letu 1946.

Ob ustanovitvi so bile v ekskurendno šolo všolane naslednje vasi: Malenski Vrh, Jazbine, Gorenja Ravan, Dolenja Ravan, Dolenja Žetina (kolikor je spadala v župnijo Poljane), Jelovica, Suša, Čabrače in Volaka. V letu 1912 so Čabrače in Volako prešolali v osnovno šolo na Trati, ki je bila za tamkajšnje šolarje veliko bližje kot šola na Malenskem Vrhu. Iz ostalih navedenih vasi so imeli otroci do šole tudi 5 km, njihovo pot v šolo pa so pozimi ovirali zameti, v drugih letnih časih pa občasne povodnji.

Pouk na šoli v Malenskem Vrhu je bil v slovenščini, tujih jezikov niso učili. Zlate in črne knjige šola ni imela, edino učilnico v kmečki hiši pa je deloma vzdrževal lastnik, deloma pa krajevni šolski svet, ki mu je kot prvi predsedoval župnik Ramoveš. Šolskega vrta šola ni imela, upraviteljica pa je vodila šolsko kroniko.⁸

S podobnim namenom, da bi zmanjšali število učencev, ki so bili zaradi oddaljenosti od šole brez pouka, so 1. aprila 1906 na šoli v Poljanah odprli oddelek za oddaljene učence oziroma tako imenovano hribovsko šolo. Pouk je bil dvakrat na teden, in sicer od 1. aprila do 15. julija ter od 1. septembra do 31. oktobra, v letu 1912 pa so ga razširili na vse šolsko leto. Učitelji na hribovski šoli so dobivali posebno dodatno nagrado po 30 kron za vsak oddelek. Oddelek za oddaljene je obiskovalo okrog 70 otrok, v šolskem letu 1906/07 pa jih je bilo brez pouka le še okrog 20.

Ko je bilo zgrajeno novo šolsko poslopje v Poljanah, so šolo z začetkom šolskega leta 1908/09 razširili v trirazrednico, oddelek za oddaljene pa s 1. aprilom 1909 v dva razreda. Zaradi teh razširitev je bilo treba imenovati na šolo dodatne učitelje. Tako sta začela leta 1908 poučevati učitelja Viljemina Vidic, ki je delovala do upokojitve leta 1917, ter Florijan Gostič, ki je v Poljanah učil do leta 1924.

Leta 1911 so iz dveh stanovanjskih sob za učitelje zgradili četrto učilnico in šolo razširili v štirirazrednico. Zato so za četrtega učitelja na šoli v tem letu imenovali Marijo Rus, ki je na tej šoli službovala ves čas stare Jugoslavije. V šolskem letu 1911/12 so v tretji in četrti razred uvedli pouk nemščine. Učni jezik je bil na šoli sicer slovenski kot tudi uradovanje od leta 1856 dalje. Učitelji poljanske šole so od 1840 do 1903 vodili zlato knjigo, v katero sta bila v letih 1858/59 ter 1862 do 1865 vpisana tudi znana slovenska slikarja Janez in Jurij Šubic, v letih 1860—1861 pa pisatelj Ivan Tavčar. Poljansko šolo sta obiskovala tudi teologa Franc in Aleš Ušeničnik ter pisatelj Pavel Perko.

Med prvo svetovno vojno je bil podobno kot drugod pouk oviran, ker je šolo mnogokrat zasedlo vojaštvo, učitelj Gostič pa je bil mobiliziran. Šolarji so morali nadomeščati vpoklicane očete in starejše brate pri poljskih delih in so zato neredno obiskovali šolo. Šolsko leto so časovno skrčili (začenjali so ga kasneje in prej končali), mladina pa je zbirala vojna posojila, prispevke za Rdeči križ in podobno. Samo v letu 1915/16 so poljanski šolarji podpisali 775 kron vojnega posojila.

Učitelja Gostiča so nadomeščale učiteljice Vida Soklič v letu 1916, Julija Rotar leta 1916 in 1917 ter Gabrijela Pipan od 1917 do 1922. Namesto

obolele in upokojene Vidičeve sta učili Josipina Weber (1917—1918) in Lavrencija Perko (1918—1919).

Zadnje vojno šolsko leto se je pričelo redno, vendar so pouk prekinili zaradi nastanitve z italijanske fronte umikajočega se vojaštva ter zaradi epidemije španske gripe. Pouk se je nadaljeval po propadu Avstro-Ogrske 18. novembra 1918, ustanovitev Kraljevine SHS pa je šolska mladina skupaj z ostalim prebivalstvom slovesno proslavila 15. decembra. Proslavo so združili s pogostitvijo šolarjev.

Nove šolske oblasti so v šolskem letu 1919/20 odprle vzporednico k I. razredu, na katero so imenovalе učiteljico Cecilijo Kržišnik. Obolelo učiteljico Rusovo je v letu 1920 nadomeščal Rudolf Horvat. S 1. decembrom 1920 je višji šolski svet v Ljubljani razširil poljansko šolo v petrazrednico.

V šolskem letu 1922/23 so povečali obseg pouka na šoli za oddaljene od dveh na tri dni v tednu in »sistemizirali«⁹ posebno učno mesto.

Šolska mladina je v letu 1921 počastila spomin umrlega kralja Petra I, v letu 1922 pa jo je verjetno precej razveselila poroka kralja Aleksandra, saj je imela zaradi tega prosto od 4. do 11. junija. V letu 1922 so z mašo in predavanjem počastili spomin Antona Martina Slomška, 19. februarja 1923 pa so se udeležili pogreba in zadušnice za dr. Ivanom Tavčarjem.

Število šoloobveznih otrok je kot posledica vojnih let stalno padalo, od 372 v šolskem letu 1921/22, preko 300 v šolskem letu 1923/24 ter 249 v naslednjem šolskem letu na 260 v šolskem letu 1926/27. Zaradi tega je prosvetno ministrstvo leta 1927 poljansko šolo »degradiralo«¹⁰ v štirirazrednico.

Z uredbo prosvetnega ministrstva so leta 1927 namesto krajevnega šolskega sveta, ki mu je do leta 1919 predsednikoval Ramoveš, za njim pa župnik Matej Tavčar, ustanovili krajevni šolski odbor, kateremu je načeloval župan Ivan Debeljak. Novi odbor je uredil vodovod v šolskem poslopju.

Tudi v stari Jugoslaviji je ostala že omenjena značilnost šole v Poljanah — pogosto menjavanje učiteljev. Po razširitvi šole so nanjo namestili Rika Patermosta, ki je poučeval od 1920 do 1923. Učili so še: Milan Pavlovec (v letu 1922), Milena Rakar (1922—1923), Milena Žun (1922—1923), Janko Kokalj (od 1923 vsaj do 1934), Lovrencija Kokalj rojena Perko (od 1923 vsaj do 1934), Franja Fakin (1923—1924), Sonja Klovar (1924—1928), Marija Bulovec (1924—1925), Marija Rupar (1924—1925), Ana Lazar (1925—1928), Leopold Bohinc (1925—1926).

V letu 1925 je bil dolgoletni zaslužni šolski upravitelj Perko dodeljen pisarni prosvetnega oddelka v Ljubljani, na njegovo mesto pa so imenovali Janka Kokalja.

Leta 1926 je bil v Poljane nameščen Edvard Deržaj, ki pa je takoj odšel na dopust in dal naslednje leto ostavko. Do leta 1928 je namesto njega učil Josip Krapš. V letu 1928 so namestili na poljanski šoli Elizabeto Svetel in Terezijo Šlibar, leta 1929 pa »volonterko«⁹ (neplačano stažistko) Cecilijo Kos. Nobena od vseh treh ni dočakala na poljanski šoli (1929, ki so na njej učili poleg upravitelja Kokalja in njegove žene Lavrencije, hčerke bivšega upravitelja Perka, še Marija Rus, Evgenija Rak, Angela Finžgar in Melhior Dacar.⁹ Leta 1934 zasledimo na šoli poleg obeh Kokaljev, Finžgarjeve in Rusove še nove učitelje Sabino Melliwa-Trobec, Ano Terpin ter Ivana Lampiča.¹⁰

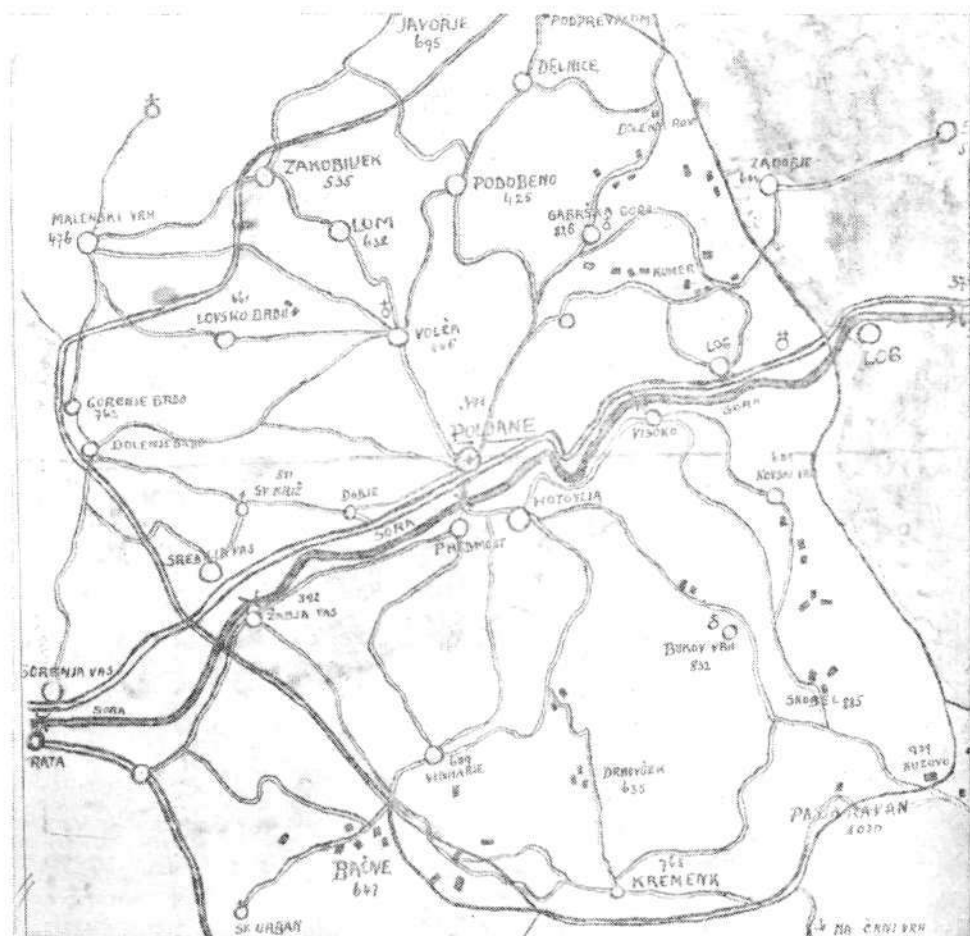

Po letu 1934 je prevzel upravnništvo šole Srečko Gostinčar. Poleg njega so na šoli ob zlomu stare Jugoslavije učili njegova žena Vida, »stari« učiteljici Rusova in Terpinova, ter zakonca Albina in Janez Kavlar in Julijana Prhavic.

Tako pogosto premeščanje učiteljev nedvomno ni posebno ugodno vplivalo na pouk, ki so ga značilno za tiste čase podobno kot v prejšnjem obdobju motile še epidemije bolezní in vremenske nepravilike. Huda povodenj septembra 1926, ki je zalila šolski vrt in kleti, od Zirov do Skofje Loke pa odnesla vse mostove razen betonskega na Trebiji, je prekinila pouk od 27. septembra do 7. oktobra, potem pa je bil še nekaj časa nereden, posebno v hribovski šoli. V letu 1929 je huda zima, ki sta se ji pridružili še epidemiji gripe in mumpsa, prekinila pouk od 13. do 22. februarja. Obisk šole v celoti pa se je v primerjavi z avstrijskim obdobjem izboljšal in zajel vse šoloobvezne otroke.

Po zlomu Avstro-Ogrske so ukiniли pouk nemščine »v korist drugim predmetom, ki so bili prikrajšani«, decembra 1926 pa so z novim učnim načrtom

Šolski okoliš Poljane nad Skofjo Loko leta 1929 (šolska mapa, dokument. zbirka SSM)

uvedli tudi nov predmet deška ročna dela. Ko so 1. aprila 1929 odprli šolo v Gabrku, je vanjo začelo hoditi nekaj učencev poljanske šole iz Loga. Nasprotno so v letu 1936/37 iz šole v Črnem Vrhu prešolali v poljansko šolo nekaj otrok iz Bukovega Vrha.

V šolskem letu 1930/31 so ponavljajno šolo priključili k 4. razredu vsakdanje šole, pouk pa je bil od 1. novembra do 31. marca. Ker je v tridesetih letih število otrok spet narastlo, je leta 1931 banska uprava dovolila vzporednico k 4. razredu, v letu 1935 pa je šola spet postala petrazrednica.

Na šoli so leta 1928 ustanovili podmladek Rdečega križa, leta 1934 pa podmladek Jadranske straže. Januarja 1935 je bil v Poljanah smučarski tečaj, ki ga je vodil škofjeloški učitelj Janko Sicherl in se ga je šolska mladina udeležila v velikem številu. Šolarji so se udeležili tudi odkritja spomenika pisatelju Tavčarju, ki je bilo 19. septembra 1937 pred njegovo rojstno hišo.

Podružnica kmetijske družbe je dala leta 1929 šoli na razpolago 400 m² zemljišča zraven šolskega vrta za drevesnico. V letu 1932 je dobila poljanska šola na kmetijski razstavi v Kranju diplomu za razstavljenjo sadje.

Šola ni imela šolskega odra, vseeno pa je pripravila nekaj iger. Prvi dve so igrali leta 1921, in sicer »Materin god« ter »Darežljivi otroci«; leta 1926 so igrali znano igro Josipa Ribičiča »V kraljestvu palčkov«. Podmladek Rdečega križa je v letu 1930 pripravil igro »Sirota Jerica«; leta 1931 pa »Kraljico palčkov«. V letu 1935 so priredili igri »Pogumni Tonček«; 12. maja 1935 pa v počastitev materinskega dne »Jurčka«. Od leta 1935 so prirejali na šoli božičnice ter obdarovali najsiromašnejše otroke s perilom, obleko in obutvijo, vse šolarje pa s pecivom. V letu 1935 so tako obdarovali 40, naslednje leto 50, leta 1937 70 ter 1938 116 otrok.

V obdobju stare Jugoslavije so bile v poljansko šolo všolane naslednje vasi in zaselki: Bukov Vrh, Delnice, Dobje, Dolenje Brdo, Gorenje Brdo, Gabrška Gora, Hotovlja, Kovski Vrh, Kremenik, Log, Lom, Lovsko Brdo, Podobeno, Poljane, Predmost, Smoldno, Srednja vas, Vinharje, Visoko, Volča, Zakobiljek ter Žabja vas iz občine Poljane in Bačne iz občine Trata. Najdlje so imeli do Poljan učenci iz Bukovega Vrha in Kremenika po šest kilometrov, vas Bačne pa je bila všolana le delno.

Šolsko poslopje v Poljanah je imelo v pritličju stanovanje šolskega upravitelja, ki so ga sestavljale kuhinja, tri sobe, shrambe in predsoba, pisarno šolskega upravitelja, učilnico in sanitarije. V prvem nadstropju so bile še tri učilnice s hodnikom ter sanitarije. Tloris stavbe je meril 299,76 m² šolski vrt 381,45 m², igrišče 298,75 m², prostor za kompost 36,45 m² ter kokošnjak 31,59 m². Stavba je bila zgrajena iz opeke, pokrita pa s pločevino in eternitom.¹¹

Leta 1939 so šoli dovolili ustanoviti še dva oddelka, naslednje leto pa so enega ukinili. Konec marca 1941 je bila šola sedemoddelčna oziroma sedemrazredna, od tega je bil en oddelek za oddaljenejše. Vpisanih je bilo okrog 140 dečkov in 175 deklic, učiteljska knjižnica je štela okoli 500, šolarska pa okoli 400 knjig.

Ti podatki, podobno kot tudi podatki o dogodkih na šolah med 1941—1945 so rezultati ankete iz leta 1946, ki je podobno kot tista iz leta 1938, ohranila mnoge dragocene podatke. Tudi ti odgovori na vprašalnik so vključeni v šolske mape, ki jih hrani dokumentacijska zbirka Slovenskega šolskega muzeja.

Ko so Nemci okupirali Poljane, so podobno kot drugod na Gorenjskem in Štajerskem organizirali večerne tečaje za odrasle, v katerih naj bi se ti naučili

nemščine. V Poljanah je bil tak tečaj julija in avgusta 1941, organizirali pa so tudi podoben tečaj za otroke.

Sadov »nemške kulture« so bili kmalu deležni tudi učitelji šole v Poljanah. Učiteljica Albina Kavar je v začetku julija 1941 zbežala v Ljubljano, oktobra istega leta pa ji je sledila Marija Rus. Že 5. junija je gestapo odvedla Srečka Gostinčarja in Janeza Kavarja v škofjeloške zapore, od koder so ju premestili v zbirno taborišče v ukinjeni gimnaziji v St. Vidu pri Ljubljani. Po mesecu dni so ju pripeljali nazaj, vendar je bila to le postaja na njuni poti v izgnanstvo v Srbijo. Kavarja so brez žene, ki je ostala v Ljubljani, preselili v Orašje pri Veliki Plani, v isti kraj pa tudi učiteljico Ano Terpin. Učiteljska zakonca Gostinčar so izgnali v Smederevsko Palanko. Čez tri dni, to je 8. julija, so odpeljali učiteljico Julijano Varl-Perhac z možem Evgenom v Aleksandrovac. Imetje učiteljev so Nemci zaplenili »v korist širjenja nemštva« na Gorenjskem, kolikor ga niso že prej poskrili domačini.

Takoj v juliju 1941 so Nemci »poskrbeli« tudi za učiteljsko in šolarsko knjižnico. Šolarji so morali trgati slovenske knjige, ki so jih potem nemški učitelji zažigali. Nekaj knjig so otroci uspeli rešiti in skriti ter so jih po osvoboditvi vrnili šoli.

V šolskem posloppju je bil nemški pouk le malo časa. V letu 1941 so le od septembra do decembra poučevali nemška učiteljica Vilhelmina Walisch in še trije drugi učitelji. Ko so partizani ob svojem prvem napadu na Poljane ponoči 19. decembra 1941 vrgli bombo v šolske prostore, so nemški učitelji zbežali v Kranj. V letu 1942 je poučevala učiteljica Truda Stöckl, in to le nekaj mesecev. Leta 1943 so bile na šoli upraviteljica neka Feichtnerjeva ter učiteljici Krista Stroy in Helena Marconni. Poučevale so do julija. Po njihovem odhodu v Poljanah ni bilo več nemške šole. Občasno so se v šoli zadrževali okupatorjevi vojaki, tako teden dni v decembru 1941 nemška policija.

Partizani so 21. oktobra 1944 požgali šolsko poslopje, tako da je ostalo le zunanje in vmesno zidovje. Zgorel je ves šolski inventar, med drugim učiteljska in šolarska nemška knjižnica.

Nemci so preselili 12 otrok, ki pa so se vsi vrnili. Šolski obisk je bil zaradi zastraševanja dober, uspeh pa minimalen, ker otroci niso znali nemščine.

Po osvoboditvi je imela šola v Poljanah v letu 1945 5 razredov, vpisanih je bilo 186 otrok. Na svoje službeno mesto so se vrnili vsi prejšnji slovenski učitelji z upraviteljem Gostinčarjem na čelu, le zakonca Kavar sta odšla na šolo Križe pri Trziču. Ker je bilo šolsko poslopje požgano, so imeli pouk v zasebnih hišah. Septembra 1945 so začeli obnavljati šolsko poslopje. Predvidevali so, da bo v obsegu iz leta 1941 obnovljeno v štirih letih. Pouk je oviralo pomanjkanje učil in šolskega inventarja. pomanjkljivo znanje otrok ter slaba disciplina, ki je bila posledica vojnih razmer.

Oglejmo si še, kako je »previharila« vojno šola v Malenskem Vrhu. Konec marca 1941 je bila šola dvorazredna, vanjo je bilo vpisanih 43 dečkov in 33 deklic, učili sta upraviteljica Terezija Demšar ter učiteljica Helena Demšar. Učiteljska knjižnica je premogla 472 knjig, šolarska pa 235 knjig. Šolska učilnica in upraviteljčino stanovanje sta bili v privatni hiši, premajhni, prenizki in vlažni.

Nemci so ob prihodu od 13. julija do 24. avgusta 1941 organizirali tečaja nemščine. Po tri tedne sta poučevala učitelja Oskar Schmidt in Andreas Wandaller. Prvi je nato odšel v Jarše pri Domžalah, drugi pa na Koroško.

Drugi je bil prijaznejši od prvega, ki je pogosto vpil nad otroki in jih pretepal. Otroci so hodili na tečaja, ker so bili prisiljeni, uspehov pa ni bilo. Učitelja sta uporabljala knjigo »Wir lernen Deutsch«. Po njunem odhodu je bilo tudi konec nemške šole v Malenskem Vrhu.

Upravnica Terezija Demšar je ostala v svojem kraju in delala na občini, Helena Demšar pa je odšla najprej v Gorenjo vas na občino, potem pa je aktivno sodelovala v NOB.

Stavba, v kateri je bila učilnica, je srečno prestala vojno. Pouka ni bilo, v poslopju pa so izmenoma prebivali Nemci in partizani. Terezija Demšar je začela 2. januarja 1945 s poukom. Poučevala je seveda v slovenščini, uporabljala pa predvojne računice in čitanke. Ko so 11. februarja prišli v vas Vlasovci in domobranci, so prepovedali pouk in hoteli tudi zažgati stavbo, vendar jo je rešilo dejstvo, da je bila zasebna hiša. Tako so se zadovoljili »le« z izropanjem upraviteljičinega imetja.

Po osvoboditvi je bil leta 1945 pouk še naprej v isti stavbi, v celoti sta bili ohranjeni tudi učiteljska in šolarska knjižnica. Poučevala je šolska upraviteljica Terezija Demšar, medtem ko se Helena Demšar ni vrnila, ampak je odšla v Kanal na Primorskem.¹²

Za obdobje po letu 1945 žal ni še nihče pripravil in razposlal po šolah podobnih vprašalnikov, kot sta bila omenjena iz let 1938 ter 1946, čeprav bi tudi ti nedvomno prinesli obilico dragocenih podatkov ne samo o šolski, pač pa tudi o krajevni zgodovini. Prav krajevna zgodovina pa je danes tista, ki najbolj ogreje srca ne samo poklicnim zgodovinarjem, pač pa tudi širšemu krogu javnosti.

Opombe

1. B. Berčič, Rod, dom in šolanje pisatelja Ivana Tavčarja, *Loški razgledi* 1, 1954, str. 77—88. — 2. V. Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem* I, Ljubljana 1963, str. 197. — 3. O poklicni zavzetosti učiteljev v Poljanah priča podatek iz leta 1851, da so skupaj z učitelji v Skofji Loki in Železnikih s prostovoljnimi prispevki po pet krajcarjev na mesec kupovali pedagoške knjige za svojo strokovno knjižnico v Skofji Loki (cit. V. Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem* III, Ljubljana 1966, str. 62). — 4. V. Schmidt, *Zgodovina šolstva* ... I, str. 209—210. — 5. Šolska občina Poljane je leta 1866 plačevala 4100 goldinarjev neposrednih davkov, stroški za šolsko poslopje pa so znašali 3300 goldinarjev in se je morala odločiti za 80% doklado na neposredne davke (cit. V. Schmidt, *Zgodovina šolstva* ... III, str. 176). Dragocene podatke o učiteljstvu v času stare Avstrije nudijo Popotnikovi koledarji za slovenske učitelje in kasneje Ročni zapisniki, ki sta jih sestavljala Miha Nerat in Luka Jelenc. — 7. Glavnina podatkov za oris razvoja šole v Poljanah je v šolski mapi tega kraja v dokumentacijski zbirki Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani. — 8. Šolska mapa Malenskega Vrha v dokumentacijski zbirki Slovenskega šolskega muzeja. — 9. *Sematizam osoblja prosvetne uprave i narodnih škola u Jugoslaviji iz leta 1932*, str. 660. — 10. *Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini*, Ljubljana 1934, str. 202. — 11. Šolski list osnovne šole v Poljanah, dokumentacijska zbirka Slovenskega šolskega muzeja. — 12. Glej tudi R. Jan, Partizansko šolstvo na loškem ozemlju, *Loški razgledi* 10, 1963, str. 28.

Zusammenfassung

AUS DER GESCHICHTE DER VOLKSSCHULE IN POLJANE

Das Slowenische Schulmuseum in Ljubljana verwahrt in seiner Dokumentationsammlung Schulmappen aller Schularten im slowenischen Volksgebiet. Unter anderem befinden sich unter diesen Mappen auch zwei Übersichten der Geschichte der einzelnen Schulen; die erste umfaßt die Schulen bis zum Zerfall des alten Jugoslawien, die zweite die Zeit des Befreiungskampfes. Die hier gesammelten Daten sind äußerst wertvoll, besonders bezüglich der Schulen, deren Chroniken vernichtet wurden. Unter diesen Schulen befand sich auch die Schule in Poljane. Die vorliegende kurze Skizze ihrer Geschichte entstand aufgrund der beiden erwähnten Übersichten. In ihr wird die Entwicklung der Schule von ihren Anfängen nach dem Jahre 1790, über die Zeit des alten Österreich und des alten Jugoslawien bis zur Zeit des Befreiungskampfes und dem Stande nach der Befreiung dargestellt. Besonders betont werden die Ereignisse in Verbindung mit den Schulgebäuden, die Lehrer der Schule werden angeführt und einige bezeichnende Begebenheiten erwähnt. Auch die Entwicklung der Schule in der Ortschaft Malenski Vrh wird geschildert. Sie war zuerst eine Tochteranstalt der Schule in Poljane, wurde aber später selbständig.